तच्छक्तियुक्त एवाविर्भवति, वर्षातिपातसमधिगतमृद्भाव इवोद्भिज्जो मेघविसृष्टवारिधारावसेकात्तेन पूर्वसम्बन्धसङ्केतानुसारेण सङ्केतः क्रियते भगवता इति तस्मात्संप्रतिपत्तेः सदृशव्यवहारपरम्परया नित्यतया नित्यःशब्दार्थयोः सम्बन्धः न कूटस्थनित्य इत्यागमिनः प्रतिजानते, न पुनरागमनिरपेक्षाः सर्गान्तरेष्वपि तादृश एव सङ्केत इति प्रतिपत्तुमीशत इति भावः" विव० ।

"तज्जपस्तदर्थभावनम्" सू० ।

"प्रणवस्य जपः प्रणवाभिधेयस्य चेश्वरस्य भावनम् । तदस्य योगिनः प्रणवं जपतः, प्रणवार्थञ्च भावयतश्चित्तमेकाग्रं सम्पद्यते । तथाचोक्तं ।

"स्वाध्यायाद् योगमासीत योगात् स्वाध्यायमामनेत् । स्वाध्याययोगसम्पत्त्या परमात्मा प्रकाशते" इति भा० ।

"वाचकमाख्याय प्रणिधानमाह, तज्जपस्तदर्थभावनम् । व्याचष्टे, प्रणवस्येति । भावनं पुनःपुनश्चेतसि निवेशनम् । ततः किं सिध्यति इत्यत आह प्रणवमिति । एकस्मिन् भगवति आरमति चित्तम् । अत्रैव वैयासिकीगाथामुदाहरति, तथा चेति । ततः ईश्वरः समाधितत्फलदानेन तमनुगृह्णाति" विव० ।

ओङ्कारस्य माहात्म्यं स्वरूपादिकं ब्राह्मणस०दर्शितं यथा योगियाज्ञवल्क्यः "प्रणवाद्याः स्मृतामन्त्राश्चतुर्वर्गफलप्रदाः । तस्माच्च निःसृताः सर्व्वे प्रलीयन्ते च तत्र वै । मङ्गल्यं पावनं धर्म्यं सर्व्वकामप्रसाधनम् । ओङ्कारं परमं ब्रह्म सर्व्वमन्त्रेषु नायकम् । प्रजापतेर्मुखोत्पन्नं तपःसिद्धस्य वै पुरा" । स एव "यथा पर्णं पलाशस्य शङ्कनैकेन धार्य्यते । तथा जगदिदं सर्व्वमोङ्कारेणैव धार्य्यते । जपेन दहते पापं प्राणायामैस्तथा मलम् । ध्यानेन जन्मनिर्य्याणं धारणाभिस्तु मुच्यते" । मनुः "अकारञ्चाप्युकारञ्च मकारञ्च प्रजापतिः । वेदत्रयान्निरदुहत् भूर्भुवःस्वरितीति च । गीता "ओँ तत् सदिति निर्द्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृतः । ब्राह्मणास्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः पुरा । तस्मादोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपःक्रियाः । प्रवर्त्तन्ते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनाम्" । योगियाज्ञ० "सिद्धानाञ्चैव सर्व्वेषां वेदवेदान्तयोस्तथा । अन्येषामपि शास्त्राणां निष्ठाऽथोङ्कार उच्यते । प्रणवाद्यायतोवेदा प्रणवे पर्य्युपस्थिताः । वाङ्मयं प्रणवः सर्व्वं तस्मात् प्रणवमभ्यसेत्" । तथा स एव "आद्यं यत्राक्षरं ब्रह्म त्रयीयत्र प्रतिष्ठिता । सगुह्योऽन्यस्त्रिवृद्वेदोयो वेदैनं स वेदवित् । एक एव तु विज्ञेयः प्रणवोयोगसाधनम् । गृहीतं सर्वसिद्धान्तैरितरैर्ब्रह्मवादिभिः । वेदभारभरार्त्तो यः स वै ब्राह्मणगर्द्दभः । यो वेत्ति ब्रह्मगोप्यन्तं त्रिमात्रार्द्धेषु तिष्ठति" । तथा "त्रिमात्रार्द्धं परं ब्रह्म मात्राक्षरविवर्जितम् । अचिन्त्यमव्ययं सूक्ष्मं निष्कलं परमं पदम्" मनुः "क्षरन्ति सर्व्वा वैदिक्यो जुहोतियजतिक्रियाः । त्र्यक्षरं दुष्करं ज्ञेयं ब्रह्म चैव प्रजापतिः" । योगिया० यथाऽमृतेन तृप्तस्य पयसा किं प्रयोजनम् । तथोङ्कारविधिज्ञस्य ज्ञानतृप्तिर्न विद्यते । सर्व्वमन्त्रप्रयोगेषु ओमित्यादौ प्रयुज्यते । तेन संपरिपूर्णानि यथोक्तानि भवन्ति हि । यन्न्यूनमतिरिक्तञ्च यत् छिद्रं यदयज्ञियम् । यदमेध्यमशुद्धञ्च यातयामञ्च यद्भवेत् । तत्तदोङ्कारयुक्तेन मन्त्रेणाविकलं भवेत्" । छन्दोगगृह्यपरिशिष्टम् "यदोङ्कारमकृत्वा तु किञ्चिदारभ्यते तद्वज्रं भवति तस्मात् वज्रभयात्भीत ओङ्कारं पूर्व्वमारभेत्" । गद्यव्यासः ओङ्कारं स्वर्गद्वारं तस्मात्सर्व्वेष्वेव कर्म्मस्वादौ प्रयुञ्जीत" । छन्दोगगृह्यपरिशिष्टम् "ओङ्कारपूर्व्वं हि योगोपासनं यानि नित्यानि पुण्यतमानि कर्म्माणि दानयज्ञतपःस्वाध्यायजपध्यानसन्ध्योपासनप्राणायामहोमदेवपितृमन्त्रोच्चारणब्रह्मारम्भादि यच्चान्यत् किञ्चित्सर्व्वं प्रणवमुच्चार्य्य प्रवर्त्तयेत् समापयेच्च" । मनुः "प्राक्कूले पर्य्युपासीनः पवित्रैश्चैव पावितः । प्राणायामैस्त्रिभिः पूतस्तत ओङ्कारमर्हति" । व्यासः "प्रणवस्य ऋषिर्ब्रह्मा गायत्री च्छन्द एव च । देवोऽग्निः सर्व्वकार्य्येषु विनियोगः प्रकीर्त्तितः" । तथा "एवमार्षादिकं स्मृत्वा तत ओङ्कारमभ्यसेत् । सार्द्धं त्रिमात्रमुच्चार्य्य दीर्घघण्टानिनादवत्" । योगियाज्ञवल्क्यः "त्रिमात्रस्तु प्रयोक्तव्यः सर्व्वारम्भेषु कर्म्मसु । त्रिस्रः सार्द्धास्तु कर्त्तव्या मात्रास्तत्रार्थचिन्तकैः । देवताध्यानकाले तु प्लुतं कुर्य्यान्न संशयः । तैलधारावदच्छिन्नं दीर्घघण्टानिनादवत् । अप्लुतं प्रणवस्यान्तं यस्तं वेद स वेदवित् । आद्यं तत्राक्षरं ब्रह्म त्रयी यत्र प्रतिष्ठिता । स गुह्योऽन्यस्त्रिवृद्वेदो यो वेदैनं स वेदवित् । छन्दोगपरिशिष्टम् "स्वरितोदात्त एकाक्षर ओङ्कार ऋग्वेदे, त्रैस्वर्य्योदात्तओङ्कारोयजुर्वेदे, दीर्घोदात्तएकाक्षरः सामवेदे, संक्षिप्तोदात्तएकाक्षर ओङ्कारः अथर्व्ववेदे" बौधायनः "अपि वा प्रणवेन त्रिरन्तर्जले पठन् सर्व्वस्मात् पापात् प्रमुच्यते" । वृहद्यमः "स्वदेहमरणिङ्कृत्वा प्रणवञ्चोत्तरारणिम् । ध्याननिर्म्मन्थनाद्विष्णुं पश्येदग्निनिगूढ-